

Кундицький О.О.,

д.е.н., професор,

професор кафедри менеджменту,

Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті обґрунтовується необхідність формування стратегії державного регулювання імпортозаміщення в аграрному секторі України. Автор аналізує торговельний баланс сільськогосподарської продукції та називає основні проблеми недовикористання сільськогосподарського потенціалу. Значна увага приділена термінологічному розумінню суті стратегії імпортозаміщення. Наведено авторське визначення стратегії імпортозаміщення в аграрному секторі економіки та визначено причини її здійснення.

Ключові слова: державне регулювання, імпортозаміщення, стратегія, сільське господарство, аграрний сектор.

Постановка проблеми. Проблема оптимального вибору економічної стратегії для України є предметом наукових досліджень вже понад два десятиліття. Особливої актуальності дані дослідження набули із вступом нашої країни до Світової організації торгівлі у 2008 році та подоланням наслідків світової фінансово-економічної кризи, основним негативом якої стала поява надмірного дефіциту зовнішньоторговельного балансу. Це повною мірою стосується і агропродовольчого сектору, внутрішнє виробництво якого в Україні характеризується підвищенням собівартості виробництва та несприятливими тенденціями підвищення цін на готову продукцію на внутрішньому ринку. Як наслідок, спостерігається зростання імпортозалежності України в продовольчій сфері, особливо це стосується продукції тваринництва, яку ще недавно країна виробляла і традиційно експортувала. Саме тому проблема зниження імпорту продукції аграрного сектора є актуальною для вітчизняної економіки. Виходом із ситуації, що склалася, є збереження провідних позицій у світовій торгівлі продуктами харчування, а також розроблення стратегії державного регулювання імпортозаміщення в аграрному секторі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню цієї проблеми присвячені наукові дослідження багатьох вітчизняних вчених, а саме: В. Бондар, В. Жигadlo, К. Капіцька, І. Клименко, І. Корбута, Т. Лужанська, І. Микитенко та інших науковців. Проте в економічній літературі фрагментарно висвітлено питання державного регулювання імпортозаміщення в аграрному секторі України як одного із основних факторів забезпечення економічних інтересів країни, що потребує подальшого дослідження у цьому напрямі.

Мета статті – теоретично узагальнити методологічні підходи до економічної сутності стратегії державного регулювання імпортозаміщення в аграрному секторі України.

Викладення основного матеріалу дослідження. Станом на сьогоднішній день для більшості аграрних підприємств не існує чітких стратегічних завдань щодо виробництва і збуту їхньої продукції. Здебільшого приймаються інтуїтивні рішення щодо системи реалізації виробленої продукції. Для значної кількості сільгоспвиробників це стало основною причиною занепаду бізнесу, а для споживачів – відсутністю сільсько-

господарських товарів вітчизняного виробництва і це незважаючи на те, що, за даними спеціалістів, сільськогосподарський потенціал України є високим. Автор статті підтримує думку тих науковців, які серед головних причин недовикористання сільськогосподарського потенціалу називають такі:

– обмежений доступ до фінансових ресурсів сільськогосподарських виробників;

– відсутність послідовної державної політики з розвитку сільського господарства, що призводить до неефективного використання державних коштів на підтримку сільського господарства;

– нерозвинена інфраструктура, що призводить до збільшення вартості виробництва, високих втрат продукції під час транспортування або зберігання [9, с. 6].

Незважаючи на вищезазначені проблеми, протягом останніх кількох років спостерігається тенденція до вирівнювання балансу показників експорту – імпорту у зовнішній торгівлі агропродукцією між Україною та ЄС.

Так, за даними «Українського клубу аграрного бізнесу» (УКАБ), з посиланням на дані Державної фіскальної служби України у 2014 році було експортовано продукції сільського господарства на \$16,7 млрд, що на 1,8% менше показника 2013 року.

Водночас імпорт сільськогосподарської продукції минулого року зменшився на 25,8% до \$6,1 млрд. Частка сільськогосподарських товарів у експорті збільшилась на 4 пункти до 30,9%, а торговельне сальдо склало \$10,6 млрд, що на 20,4% більше, ніж у 2013 році.

Як зазначається у повідомленні, протягом минулих років АПК та металургія були основними джерелами валютних надходжень в Україну. Водночас експорт металів минулого року знизився на 13,1%, оскільки металургія зазнала набагато серйозніших втрат через конфлікт на Донбасі, де знаходиться велика кількість підприємств цієї галузі.

«Сільське господарство також зазнало втрат, але вони були здебільшого пов'язані з економічними наслідками. Тож у 2014 році АПК став галуззю із найбільшим валютним вибором. Окрім того, одразу два товари цієї галузі економіки увійшли до рейтингу ТОП-3 найбільш експортованих товарів: соняшникова олія (\$3,6 млрд) та кукурудза (\$3,4 млрд)», – сказано у повідомленні.

Загалом, за даними УКАБ, найбільш експортованими товарами українського сільського господарства стали: соняшникова олія (21,3% від загального експорту АПК), кукурудза (20,1%), пшениця (13,7%), макуха, окрім соєвої та арахісової, (5,6%) та ріпак (5,2%).

Таким чином, зернові культури зайняли частку 39% від загального експорту сільськогосподарських товарів, а жири та олії – 23% [2].

Аналіз імпорту сільськогосподарської продукції з країн ЄС засвідчив, що значну частку – 26% складає імпорт м'яса, харчових субпродуктів та продукти із зернових культур з біль-

шим рівнем переробки. Значною часткою – 7% є також імпорту залишків і відходів харчової промисловості та молокопродуктів і яєць – 3% [10, с. 7].

Вищенаведені дані, на думку автора, актуалізують питання вироблення стратегії державного регулювання імпортозаміщення в аграрному секторі України. Необхідність в даній стратегії викликана тим, що в часи економічної нестабільності, коли товари, які до цього широко імпортувалися в країну, перестають надходити на національний ринок через подорожчання, викликане зміною курсу національної валюти, зростанням імпортного мита тощо. У такі періоди проблема заміщення імпорту товарів дешевшими вітчизняними стає не просто актуальною, а нагальною, особливо якщо це стосується товарів першої необхідності [3, с. 129].

Важливого значення у даному випадку набуває питання термінологічного розуміння її суті. Як показує аналіз сучасної економічної літератури, нині існують різноманітні підходи до визначення поняття «стратегія». Так, зокрема, одні науковці розглядають її як визначення основних довгострокових цілей та завдань підприємства, прийняття курсу дій і розподілу ресурсів, необхідних для виконання поставлених цілей [11, с. 34], інші – як загальний, всебічний план досягнення цілей [7, с. 124]. Також зустрічаються підходи, за якими стратегія відноситься тільки до підприємства і трактується як довгострокова модель розвитку організації, яка приймається для досягнення її стратегічних цілей і враховує обмеження внутрішнього і зовнішнього середовища [12, с. 78] або як розрахована на перспективу система заходів, що забезпечує досягнення конкретних намічених компанією цілей [4, с. 102]. Деякі автори при формуванні терміну «стратегія» ототожнюють це поняття з терміном «планування» [7, с. 201]. Але насправді стратегія являє собою напрям, у якому рухається господарюючий суб'єкт, стратегія визначає спрямованість процесу планування, його орієнтацію на довгострокову перспективу.

Щодо «імпортозаміщення», то формування і теоретичне осмислення даної категорії припадає на кінець ХХ століття і насамперед пов'язане із розглядом імпортозаміщення як пріоритетної сфери державного управління економікою в умовах глобалізації та загострення конкурентної боротьби за ресурси розвитку [1, с. 232]. Пізніше у розумінні даної категорії в сучасній економічній літературі виокремилися такі підходи, за якими імпортозаміщення – це насамперед економічний процес бажаного або небажаного витіснення імпорту товарів з вітчизняного ринку [6] або комплекс заходів, спрямованих на зниження економічних загроз та сприяння розвитку внутрішнього виробництва, обмеження імпорту і стимулювання придбання національних товарів [8].

Економічні аналітики виділяють п'ять кроків реалізації в Україні стратегії імпортозаміщення та стимулювання вітчизняного виробника.

По-перше, зазначають фахівці, варто продовжувати роботу зі створення сприятливих умов для ведення бізнесу в Україні, знижувати податкове навантаження, особливо у частині сплати єдиного соціального внеску, а також спрощувати процедуру адміністрування сплати податків. Необхідно максимально перейти на режим здачі податкової та іншої обов'язкової звітності в електронній формі. Важливо піти на істотне скорочення кількості перевірок і взагалі держорганів, що мають право здійснювати перевірки діяльності підприємств.

По-друге, необхідно реалізовувати політику податкового стимулювання підприємств, насамперед у частині амортизаційної політики, спрямованої на реалізацію заходів, пов'язаних із енергозбереженням, використання сучасного обладнання

та впровадження технологій, що забезпечують істотне підвищення ефективності виробництва товарів і послуг.

По-третє, податкове стимулювання також важливе для стимулювання залучення іноземних інвестицій, що спрямовуються в основні фонди, пов'язані з виробництвом товарів, що забезпечують імпортозаміщення.

По-четверте, дотримуючись норм і правил СОТ, необхідно максимально використовувати бюджетні кошти та кошти держпідприємств на придбання товарів і послуг національного походження.

По-п'яте, необхідно здійснювати більш активне використання цільового рефінансування Національного банку України, що спрямовується на реалізацію заходів з енергозбереження, імпортозаміщення та сприяння експорту готової продукції [5].

Щодо стратегії імпортозаміщення в аграрному секторі економіки – це системний підхід, який спрямований на зменшення питомої ваги імпорту сільськогосподарської продукції у складі споживаних населенням продуктів харчування.

Необхідність державного регулювання стратегії імпортозаміщення в аграрному секторі економіки викликана такими причинами. По-перше, необхідністю стимулювання конкуренції та недопущення монополізму в сфері імпорту поставок; по-друге – необхідністю створення сприятливих умов для залучення економіки нашої країни до міжнародного поділу праці; по-третє – залучення інвестицій та стимулювання розвитку національної економіки.

Також варто зазначити, що доцільність проведення політики імпортозаміщення в аграрному секторі економіки має враховувати можливість настання таких умов, а саме:

- продукти сільськогосподарського виробництва, імпорту за якими може бути заміщений українським виробництвом вже у короткостроковому періоді;

- галузі агропромислового комплексу, розвиток яких у майбутньому можливий з частковим заміщенням імпорту. Це можливо шляхом проведення виваженої структурної політики, націленої на відстоювання та дотримання національних інтересів;

- галузі агропромислового комплексу, де проведення політики імпортозаміщення доцільне шляхом створення антологічних виробництв.

Недоцільність проведення політики імпортозаміщення в аграрному секторі економіки може бути викликана тільки неспроможністю вирощувати певний вид сільськогосподарської продукції на території країни.

Висновки. Таким чином, реалізація стратегії імпортозаміщення в аграрному секторі економіки – важлива умова підвищення конкурентоспроможності не тільки аграрного сектора, але і усєї національної економіки. Разом з тим запровадження цієї стратегії має узгоджуватися з вимогами СОТ, у тому числі – не може обмежувати принципи вільної конкуренції, вільного ціноутворення, рівності умов торгівлі для вітчизняних та іноземних товаровиробників. Саме тому надзвичайно важливим при втіленні даної стратегії є чітке визначення ролі держави – як справедливого арбітра; інституту, що може впливати на процеси в економіці виключно економічними методами.

Література:

1. Амоша О.І. та ін. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України : монографія / О.І. Амоша, С.С. Аптекар, М.Г. Білопольський, С.І. Юрій та ін. – ІЕП НАН України, ТНЕУ МОНМС України. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2011. – 848 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

3. Дунаєв І.В. Імпортозаміщення: державна політика і процес вибору для України на етапі подолання наслідків економічної кризи / І.В. Дунаєв, В.Ю. Бабаєв // Збірник наукових праць Ін-ту економіки промисловості НАН України. – 2011. – № 2. Ч. 2. – С. 128-147.
4. Економіка підприємства : [підручник] / [Балацький О.Ф., Ілляшенко С.М., Мельник Л.Г. та ін.] ; за заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника. – ВТД «Університетська книга», 2004. – 648, с.
5. Експерти визначили кроки реалізації стратегії імпортозаміщення // Інформаційно-аналітичний бюлетень КМУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-kmu.com.ua/>.
6. Коваленко Н.В. Проблеми формування конкурентоспроможності національної економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2007_2/0614.pdf.
7. Мескон М. Основи менеджмента / Майкл Мескон, Майкл Альберт, Франклин Хедоури. – М. : Дело, 1992. – 704 с.
8. Попова О. И. Импортозамещение как условие развития машиностроительного комплекса региона. Устойчивое развитие территорий, отраслей и производственных комплексов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pdt.vscs.ac.ru/file.php?module=Articles&action=view&file=article&aid=2111>.
9. Радчук О.В. Дослідження можливих наслідків входження України до ЗВТ / О.В. Радчук // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – № 8. – С. 5-8.
10. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України. – К. : НІСД, 2011. – 19 с.
11. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : навч. посібник / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська – К. : КНЕУ, 1999. – 384 с.
12. Йохна М.А. Економіка і організація інноваційної діяльності : навчальний посібник / Йохна М.А., Стадник В.В. – К. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 400 с.

Кундицкий А.А. Стратегия государственного регулирования импортозамещения в аграрном секторе Украины

Аннотация. В статье обосновывается необходимость формирования стратегии государственного регулирования импортозамещения в аграрном секторе Украины. Автор анализирует торговый баланс сельскохозяйственной продукции и называет основные проблемы недоиспользования сельскохозяйственного потенциала. Значительное внимание уделено терминологическому пониманию сути стратегии импортозамещения.

Ключевые слова: государственное регулирование, импортозамещение, стратегия, сельское хозяйство, аграрный сектор.

Kunditskyy O.O. State regulation of import substitution strategy in the agricultural sector of Ukraine

Summary. In this article the necessity of forming a strategy of state regulation of import substitution in the agricultural sector of Ukraine. The author analyzes the trade balance of agricultural products and underutilization calls the main problems of agricultural potential. Much attention is paid to terminological understanding of the strategy of import substitution.

Keywords: government regulation, import substitution strategy, agriculture, agrarian sector.